

NEDOŽITÁ OSMDESÁTKA DR. M. HALÍKA

Při našem podvečeru 4.června ve Smetanově muzeu jsme vzpomínali nedožitě osmdesátky někdejšího předsedy Společnosti Dr. Miroslava HALÍKA, kdy po úvodním slově nynějšího předsedy Dr. Fr. KRČMY měl přednášku Dr. Jiří OPELÍK a vzpomínky Dr. Halíka přednesl člen Divadla S. K. Neumanna Miroslav MORAVEC. Otiskli jsme v minulém čísle. Z projevu Dr. Krčmy uvádíme:

Společné naše rodiště v Domažlicích mi dopřalo poznat vážného studenta, který už tenkrát seriózním vystupováním a slušností se nápadně lišil od svých bujných vrstevníků. Životní příběhy nás pak náhodou svedly na téměř čtvrt století do společné atmosféry ducha Karla Čapka a domu, který jim byl cele prodchnut. Mohu potvrdit, že Olga Scheinpflugová a dr. Halík, každý milující Čapka svým způsobem, byli v čele těch, kteří chtěli a dokázali ukázat národu Karla Čapka v nejpříznivějším světle. Archiv ve vile byl permanentně dr. Halíkovi otevřen a materiály, jako jedinému, byly mu zapůjčovány domů. V revoluci dokonce s nasazením života se pro ně přes všechny zákazy v noci vplížil, když byl před tím nucen na rychlo opustit svůj dům. Po smrti dr. Halíka, který byl úžasně výkonným univerzálním činitelem, snažíme se nahradit jeho velkou individualitu obětavou činností kolektivní. Jeho práce není stále dost oceněna, neboť jak řekl s mírnou nadsázkou japonský čapkolog Kei Kurisu : „Vy vlastně jste víc známý v Japonsku než u vás!“ Profesor Kurisu nebyl ovšem jediný, kdo dospěl k podobnému názoru. Do Prahy přijížděli další badatelé, kteří s pomocí dr. Halíka pomohli některým našim posuzovatelům Karla Čapka k lepšímu pohledu na jeho dílo. Především profesor moskevské univerzity Sergej V. Nikolskij, dále profesor Columbia university a později Harvardovy university ve Spojených státech William E. Harkins, bulharský profesor Nedělko Draganov, japonští vědci prof. Onda a dr. Čino z Tokia, lenin-gradský badatel Oleg Malevič, Valentina Putivina z moskevského literárního institutu při Svazu sovětských spisovatelů, Ital Di Barra, polská badatelka Halina Ivančičová a mnoho dalších. Těm všem byly dveře u Halíků dokořán otevřené. Neboť badatel dr. Halík byl mužem, že by si takového přáli všichni autoři na světě. Však to také národní umělec František Hrubín vyjádřil 10.XI.1947 v památníku dr. Halíka slovy:

„Nad novým Čapkem spisovatel mnohý,
když už si dávno upsal obě nohy,
k myšlence absurdní se utíká:
Dnes už tak najít svého Halíka!“

KAREL ČAPEK A HUDBA

V dubnovém podvečeru mluvili c svém vztahu k dílů Karla Čapka nár. umělec Cyril BOUDA a zasl. um. HURNÍK. Přinášíme tu projev zasl. um. I. HURNÍKA.

V duchu vidím všechna ta pozvednutá obočí odborníků kteréhokoli . odvětví, Čtoucích Čapka. Takový odborník bývá velmi nedůtklivý vůči spisovateli, jenž, se dotkl jeho oboru. Trvá tu napjatý střeh, kdy bude autor přistižen při nevědomosti, nepřesnosti či nedostatku citu pro ten či onen obor.

Sotva kdo druhý byl v tom směru sledován napjatěji než Karel Čapek, jenž se dotkl oboru kdejakého od atomistiky přes botaniku, medicínu, dějiny až ke všem oborům uměnovědným. Sotva však se ozval hlas, který by Čapka shledal ne dost poučeným pro takové exkurze.

A tu nám hudebníkům nemůže ujít, že hudby se dotkl Čapek jen výjimečně ,nehledě k dobré povídce o dirigentu Kalinovi vlastně jen v knize o Foltýnovi. A to je podivné, vždy I hudba se tak těsně přikládá k literatuře, malířství i architektuře, jimiž Čapek tak hluboce rozuměl. Jako by cítil jakýsi ostych před hudbou – a my hudebníci ten ostych dobře chápeme.

Nemíním povyšovat hudbu nad ostatní uměny, přesto však nelze pominout, že k vnímal hudební skladby je po třeba jisté zvláštní dispozice. Pravda, praví že, že hudba účinnost obecnou, že zasahuje kohokoliv. Jistě to platí o hudbě lidové, populární či mnohokrát slyšené a zažité. Jakmile však překročíme jistou mez, jakmile se octneme v oblasti hudby komorní, symfonické a jde-li navíc o skladbu novou, pak obecenstvo, disponované pro její vnímání, se silně zúží. Pochopit umělecké dílo, jakékoliv, zajisté předpokládá vnímat jako celek, to jest pochopit jeho formu. Forma obrazu se podává jediným pohledem, ostatně opakovatelným, forma románu se opírá o děj, který si čtenář pamatuje. Forma skladby, která se rovněž rozkládá do času, však tuto dějovou oporu nemá /nehledě

k výjimečným Skladbám programním/. Vnímat její formu by znamenalo, aby posluchač postřehl: toto je hlavní téma, nyní přichází vedlejší, teď se obě e tře távají v konfliktu; poučený posluchač bude s to i předvídat další průběh, to že obě témata, usmířená, se objeví znovu v repríze. Takovému přehledu o formě bude schopen jen posluchač nadaný jistou ryze hudební p a m ě t í , vlastností, kterou však těžko striktně . žádat na posluchači jinak i vnímavém.

A ještě: Skladatel předkládá jen plán, stavbu musí podle tohoto plánu vybudovat interpret. "Plán" skladatelův, to jest hudební zápis, je však vždy jen přibližný. A tu se stane, že interpret, v dobré vůli dopovědět, co partitura jen naznačuje, vnese do svého podání příliš mnoho svého, někdy osobitého, jindy i osobivého. A tu posluchač, partitury neznalý, není s to rozpoznat, co je dílo skladatele a co interpreta. Důsledek je ten, že cena nové skladby se určuje velmi nejistě , tápavě, definitivní soud se ustaluje někdy velmi dlouho. Dochází ke kritickým omylům – a také omylům sebekritickým! i autor zůstává v nejistotě, jakou hodnotu pořídil. Úspěšné premiéra může být dílem interpreta, jenž svým vlastním uměním strhl obecenstvo, zrovna tak jako může premiéru stihnout nezdar, když interpretace skladatelovo dílo nepříznivě zkreslila. A to všechno činí z hudby půdu jaksi labilní, propsychologizovanou, ve které je obzvlášť místo pro výstřední, bizarní typy. Řekneli se zázračné dítě , máme zajisté představu děčka hudebního. "Kamenovaný prorok" je přece pěvec, A také typ megalomana, jako byl skladatel Foltýn, je nejpravděpodobnější v hudbě.

I pro jevil Čapek jemný cit pro hudební svět už tím, že učinil z Foltýna hudebníka. Mohl by to být přece i literát, ten svět by byl Čapkovi jistě bližší. Tím však, že jej zobrazil jako skladatele, učinil svou postavu obzvlášť plastickou, bohatší o rysy, kterých by v jiném oboru nenabyla. Ovšem asi jen hudebníci je budou s to postřehnout.

Vzpomínám na svou četbu této knihy. Byla to hořká četba. Kdekdo z hudebníků najde kousek Foltýna i v sobě. Všichni touží, aby po nich něco zůstalo – a všichni mají naději. A Foltýn, ať byl jakkoli nemohoucí, i on měl k naději důvod, a jen v hudbě ji mohl mít. Jen v hudbě se totiž může stát, že skladatel píše a píše, marně a bezúspěšně, ale najednou se mu podaří kus, třeba jen jediný, a ten zůstane. Myslím tu na Toselliho – nic po něm nezbylo až na jedinou skladbičku, Serenádu. Ta žije a Toselliho jméno s ní. Ostatně i náš Drdla by upadl v zapomnění, nebýt jediného

kousku, náhodou rovněž Serenády, která jeho jméno oslavila. Nebo skladatel českého původu Nováček, nic po něm nezůstalo, jen s jeho Perpetuum mobile houslisté dodnes báječně parádují, Nevím, existuje-li malíř, který by vešel do podvědomí jediným obrázkem, či básník jediným čtyřverším.

Budiž, Foltýn byl skladatel nemohoucí 81 e konec konců na klavír uměl, trochu i improvizoval, i byla tu naděje, třeba bláhová, ale přece jen naděje, že mu gamy pesty napovědí nápad, který zůstane. A tak nám hudebníkům Foltýn nepřipadá odporný, snad jen tragikomický, či někdy až jímavý ba dokonce i tehdy i když se spustí k vykrádání jiných – i zda se mu totiž otevírají dvířka pro jakés takés alibi, takto přejímali cizí hudbu i velcí mistři baroka, jen vzpomeňte na Händla, v jehož jednom oratoriu je přes polovina hudby převzatá odjinud.. . Mimochodem, . kdo ví, nezasluhuje-li tu Händel chvály, takto zachránil pro nesmrtelnost hudbu, která by jinak bezpochyby zanikla. Ať někdo láme hůl nad Foltýnem, břídilem hochštaplerem, Šarlatánem, budiž. Ale vizme v něm i člověka, který by chtěl všechen ten kal zo sebe sundat třeba jen jediným nápadem, vlastním, čistým a který naň celý život čeká s nadějí. A protože je hudebník, s důvodnou nadějí' Mně se zdá, že i Čapek jej takto viděl; že na dně duše si k tomuto nešťastníkovi uchovával i cosi jako soucit.

Už jen volbou Foltýna jako hudebníka projevil Čapek cit pro psychologii hudebního světa; Přesto se, však musím svěřit s jedinou pochybností.

Olga Scheinpflugová nás zpravuje o tom, jak minul Čapek svou nedopsanou knihu ukončit; Foltýn měl svou operu přece jen jaksi slátat dohromady. A tu si jacísi muzikanti provést ji, pro svoje vyrazení a k posměchu autora. Teprv při premiéře pozná Foltýn, v jakém sebeklamu vězel. Vrchol zajisté dramatický. Pravda, takové žertování se mezi muzikanty děje,. Odbude se nějakými veršiky či parodií – zde však se mělo vyrukovat celou operou. Uvažme: Opera je proveditelná jen tehdy, je-li tu do posledního detailu vypracovaná partitura. Pouhou skicu provést nelze. Sepsat úplnou partituru, k tomu je třeba ohromné, soustředěné, disciplinované a vysoce odborné práce, a té byl Foltýn sotva schopen. I tu si ovšem mohl dát udělat povolanejším. Jenže pak by bylo třeba velkého nákladu na opisy a rozpisy a nakonec týdny a týdny práce na nastudování. Představa, že

tohle všechno by hudebníci podnikl. Í jen pro své gaudium a pro posměch autorovi je však nadobro nepravděpodobná. Byl by to cynismus tak obludný, že jej nelze předpokládat ani od nejhorší muzikantské společnosti. Věřím, že by Čapek od takového konce přece jen upustil, že by jej hudebníci jež tě včas vymluvili..

Čapkova kniha je plná muzikantBk6 psychologie, etiky, sociologie. Jaký však byl Čapkův vztah přímo k hudbě? Co od hudby čekal a co mu dala? Nesnadno odpovědět. Vyjadřuje-li se o hudební tvorbě, tedy jako umělec o tvorbě vůbec, jak tomu v poslední skvělé kapitole Foltýna. Je tu však jedna stopa, která by snad mohla vést k odpovědi.

Myslím tu na kapitolu, kde jeden ze svědků, označovaný Čapkem jen iniciálami, vypovídá o svém příběhu. Jednoho dne se co spolubydlící vrací domů a doví se, že zde byla před chvíli žena, k níž ho váže hluboký citový vztah, Pobyła zde s Foltýnem o samotě. Toto, i co se tu dělo, náš svědek vyposlouchá z Foltýnovy Improvizace u klavíru. I slyší hudbu špinavě smyslnou, ponižující, urážlivou, podlou, slizkou. Čapek tu přímo rozpoutává ohňostroj synonym. Pravda, tuto hudbu poslouchá zraněný milenec, Čapek mu však připisuje úroveň kultivovaného hudebníka. A mně se zdá, že v tu chvíli se 3 ním Čapek co -vnímatel hudby ztotožňuje. To jest, že i on by toto z hudby vyposlouchal či chtěl vyposlouchat, že vidí hudbu schopnou takto vypovídat a působit.

Těž však musím odbočit a promluvit o posluchači vůbec. Mám na mysli posluchače vážné hudby, tedy již s jistou úrovní. Přesto bych i ony rozdělil do tří skupin podle vyspělosti. První typ posluchače hledá v hudbě model. Chce vidět v duchu příběh, postavy či krajinu, kterou hudba líčí. Je šťastný, slyší-li ve Vltavě opravdu bublat pramínky, či v Straussově skladbě poslední výkřik Eulanspieglův, když se mu smyčka zařeže do hrdla, Stane-li takový posluchač před Mozartovou symfonií, je bezradný, protože zde model nenajde, zde se totiž nic nevypráví a nic nelíčí. Pak je druhý typ, jenž netrvá na modelu, o to je vyspělejší, čeká však, že ho hudba uvede do jisté nálady. Veselá hudba jej naladí na veselo, smutná na tesklivo, jiná jej uvede do deprese, jako Bergův Vojcek – o té pak tvrdí, že je pesimistická. K třetímu typu bych pak přiřadil ze jména ty, kteří hudbu sami dělají, posluchače nejvyspělejší. Smím-li se počítat mezi ně, mohu za všechny říci: Nepopírána, že hudba je schopna vyjadřovat a vzbuzovat nálady. Ty však pro náš zážitek nejsou podstatné.

My se prostě oddáváme s í l e hudby, vystavujeme se jí, Čekáme, že se nás zmocní, naplní, prohloubí náš životní pocit, a pak už je lhostejné, dočkali-li jsme se toho od hudby takového či onakého náladového ladění. Nemůžeme říci, že bychom byli rozjařeni po Čajkovského Louskáčka a smutní po Romeu a Julii téhož autora. Pociťujeme v obou skladbách stejnou sílu, což je pocit v obou případech pozitivní a tedy vlastně radostný. Ač příběh Voickův je truchlivý, nikdo z nás by neřekl, že toto dílo je pesimistické. Je silné a srdce nán nad ním plesá.

A teď se vraťme k onomu pohaněnému svědkovi. Je-li tomu tak, že se zde Čapek jeho ústy projevuje jako hudební posluchač /budeme-li tedy odzírat od pohoršení zraněného muže/, pak jeho výpověď o Foltýnově improvizaci je typická pro onen d r u h ý , nikoli nejvyspělejší typ posluchače. Kdyby Foltýnovi naslouchal typ třetí, pak by nemluvil o hudbě podlé, eroticky sviňácké a tak dále. Kdyby ji shledal slabou, pak by jej nechala úplně lhostejným, Nanejvýš by měl pro ni ironickou poznámku. Kdyby však byl Foltýn geniální, pak by se náš vyspělý posluchač jeho hudbou nadchl, i kdyby vyprávěla zlé věci, tak jako se nadchne Goyovými Caprichos či Shakespearovým ničemným Richardem Třetím.

Řadil bych tedy Karla Čapka k posluchačům druhého, nikoli třetího typu – nebýt oné povídky o dirigentu Kalinovi. Oč zde jde: Dirigent Kalina vyslechne hovor v neznámém mu jazyce. Pochopí však jeho smysl z hudebního výrazu řeči. Tady jako bychom slyšeli Janáčka. Vždy na melodice, rytmicí, na hudební kvalitě řeči určené jejím obsahem stojí celé jeho vokální tvorba! Zde projevuje Čapek jako hudebník, dokonce moderní hudebník.

A tu je jímavé, že ti dva, on a Janáček, se setkali. A jejich kontakt nabízí ještě jedno potvrzení, jak hluboce Čapek chápal skladatele. Na dopla Janáčkův s žádostí o souhlas k zhudebnění Věci Makropulos odpovídá Čapek tak, jak by člověk nečekal ad renomovaného spisovatele jehož hra zakotvila v obecném repertoáru a jenž bude asi náchylný hlídat svůj kus před zásahy různých zpracovatelů. Čapek nejen že dává souhlas, ne jen že předem dovoluje Janáčkově jakoukoli úpravu svého textu, jak si ji opera vyžádá, ale přímo ho vybízí, aby naložil g látkou zcela volně, aby podržel třeba jen metuzalémovský motiv, jinak však libovolně změnil postavy, prostředí, děj. Jako by Čapek věděl, co skladatel potřebuje slyšet v takovou chvíli. Budiž řečeno, že Janáček dramatikovy konciliance nevyužil, tím méně zneužil. Přidal jen několik málo vět /které mimochodem

tu a tam naruší logiku děje – s věcnou logikou náš velký mistr nebyl příliš zajedno/.

Shrnul bych tedy a uzavřel; Nejsilněji působí Čapek, i na hudebníky, tam, kde uvažuje o psychologii, sociologii, etice hudebního světa, a nejen pro to, že tyto disciplíny platí pro umění kterékoli, Jeho Foltýn není umělec–megaloman, nýbrž hudebník–megaloman. Projevuje–li se Čapek jako hudebník či hudební posluchač, pak bych mu asi přiznal hlubší citlivost pro jiné umělecké obory než pro hudbu. Což naprosto nesvědčí o jeho nedostatku, nýbrž jen o zvláštnosti hudebního umění.

JAHOMÍROVI NA ROZLOUČENOU

Dne 30. března 1981 byl pohřben zasl. umělec Jaromír SPAL, který v našich podvečerech několikrát účinkoval. Proto otiskujeme překrásný projev, jímž se s ním loučil Člen Národního divadla zasl. umělec Radovan LUKAVSKÝ, který rovněž je vždy vítaným hostem při našich podvečerech.

Stojíme tu oněmělí a jediné slovo, které nám zbylo a které střípkem zrcadlí stav našeho nitra, je LÍTOST. Lítost bez onoho zrnka útěchy, kterou nón jindy dodává vědomí, že „smrt, byla vysvobozením“ , nebo že přišla jako přirozený konec života, jehož čas dozrál. Naše lítost je vrchovatá výčitkou vůči smrti, která přišla jako noční zloděj a vzala život člověku plnému ještě sil a životních plánů a těšení na právě přicházející jaro. Hledáme, není–li co bychom měli vyčíst sami sobě a rozpomínáme se na staré podobenství o neopatrných pannách, které v osudnou chvíli neměly ve svých lampách do et oleje. Stojíme tu ranění a zaskočení. A cítíme, jak nám střízlivým lidem dneška chybí gesto velikého smutku, s kterým si antický Člověk v takovou chvíli zahalil tvář.

Ale je tu starý zvyk promluvit nad mrtvým a je to jistě slušné a spravedlivé. Jen těžko se hledají slova, která by sama sobě nepřipadala prázdná, která by se neptala, jaký může mít taková řeč deště smysl.

Ale život každého z nás přesahuje přece naši tělesnou stránku a všichni žijeme také v myslích a srdcích mnoha lidí, blízkých i vzdálených, v jejich myšlenkách a představách, a tak máme účast, al blahou či neblahou, i na jejich životě. A jak právě tohle platí o herci! – který vstupuje svým dílem do představ a myslí tolika diváků, vstupuje až do jejich citového

života a skrytě jej spoluvytváří – a tak s nimi a v nich, ať v jejich vědomí či podvědomí, svým způsobem spolužije. A tenhle život v druhých už nezávisí na našem těle a nedá se e ním uložit do rakve, nevezme nám ho smrt a nezničí oheň, Jak ovšem pak i na tohle životě záleží! Nemůže nám být lhostejné, jak na nás lidé. myslí a vzpomínají. Dobré činy dobré dílo se nám vrací už tím, -že ne nás lidé myslí v dobrém. Snad tedy i řeč nad mrtvým může najít svůj smysl v tomto vzpomnutí v dobrém.

Vzpomenout v dobrém na Jaromíra Spala je pro nás všechny jistě úkol z nejlehčích, protože na něj BB Jinak ani. vzpomínat nedá.

Už ve svém jménu si nesl jaro 8 mír – a ta obojí, protože jeho jméno bylo jeho osudem, se vepsalo i do jeho povahy. Byl jarý a mírný, byl svěží tělem i duchem a měl dar uměřenosti, byl radostný, družný a přátelský, ohleduplný a nesobecký, vždy ochoten k přátelskému či pomocnému podání ruky, vítaný společník, kolega a kamarád, člověk, který nikoho nezarmoutil.

A byl i Člověkem jara – jaro jeho života bylo pro něj i jako pro umělce nejšťastnějším a vrcholným obdobím – a bohudík – toto jaro v něm pozoruhodně dlouho vydrželo, takže zůstal do podzimních let, mužem s jarním srdcem.

Znal jedno vzácné umění – uměl být i když mu zrovna nepřálo štěstí, protože věděl, kde štěstí hledat byl smavým hrdinou pro moderní verzi staré pohádky Jak Jaromír k štěstí přišel.

Každý z vás by jistě v tuto chvíli mohl jeho obraz doplnit podle svých vlastních zkušeností.

Kdyby se tu dal spustit velký bílý ekran – a kdyby se na něj mohly promítnout všechny vaše vzpomínky na mrtvého, jak bohatý by tu vznikl portrét, jaký by to byl film, jaký života běh!

Jen vy nejbližší vidíte až do jeho dětství v rodném Novém Strašecí – a ve vás je tu s námi. i jeho dětská podoba.

V jiných ještě žije Jaromír–student, gymnasia ta, který na studentských představeních ve staroslavné Chrudimi okusil na patře divadla – a bůhví kdo koho si víc oblíbil, jestli Jaromír divadlo nebo divadlo jeho. Začal sice studovat práva, ale když protektorátní léta přinesla zavření vysokých škol, měl to za pokyn osudu 8 našel první velký zdroj své.

životní radosti v tom, že mohl studovat divadlo, že se mohl věnovat povolání, ke kterému celou svou bytostí tíhl, a pro které byl taky celou svou bytostí, tělem i duší vybaven. .

A jak už to bývá, že dynamickým osobnostem Školní rámec brzy nestačí, byl to právě on a jeho nejvěrnější kamarádi—spolužáci Karel Houska a Felix La Breux, kdo už ve třetím ročníku podnítili aktivitu všech studentů dramatického oddělení pražské konservatoře a domáhali se nových, moderních vyučovacích osnov, Školního jeviště a získali i nové vynikající profesory v čele se zaníceným a vzdělaným divadelníkem profesorem Hallerem.

Ale ani to nestačilo mladému elánu 2 nezkrotné chuti po divadle. Tíží studenti. jsou už oporou malé avantgardní scény Divadélka ve Smetanově muzeu a Jindřich Honzl už odkrývá dvě základní struny hereckého talentu Jaromíra Spala, který byl— a dosvědčí to jistě ti, kdo to viděli — lidově jadrným Srpošem v Hadriánovi z Římsu, i jemným polodětským chlapcem z Dykových Tors. Méně už je těch, kteří. vědí, že byl i obětavým členem malého kolektivu, který neváhal shánět g kamarády uhlí, když v jejich Divadélku nebylo čím topit, nebo shánět náhradní provozovnu, když jim voda zatopila sklepy. Svou lásku k divadlu snesl tedy na toto Divadélko a našel v něm nový zdroj velké životní radosti, ovšem jen proto; že bytostně věděl, že láska znamená především radostně dávat — a ne jenom brát.

Měl jsem už štěstí být mezi těmi, kteří s obdivem a závistí sledovali absolventské představení Soudu lásky a dosud ho vidím, jak ze školy odchází zteplilým krokem trubadúra lásky Petra Ballze, aby do divadla vešel Uličkou odvahy, aby na profesionální jeviště skočil jako bezstarostný student tím pověstným oknem. věru nevedl si špatně mezi staršími kolegy jako byl Bohuš Záhorský nebo Jindřich Plachta, s kterými pak čekal na konec války v tehdejším Nezávislém divadle.

Velká obecné radost z osvobození byla brzy u mladého herce znásobena radostí z velké role, když mu E. F. Burian svěřil Romea — roli, pro kterou byl bytostně předurčen — a schopen vytvořit ji v zářivějším provedení, než mu dovozovala potmělá subjektivní transpozice Romeovy lásky za ostatné dráty.

Ale to se formovalo nová pražská divadla, Činohra 5. května a v něm se opět sešla hrstka osvědčených přátel ze školy i z Nezávislého. S nimi

a se souborem, který tak nebojácně promluvil do nového pražského divadelního života, prožíval Jaromír Spal snad svá nejkrásnější léta u divadla, Tehdy ovšem ještě netušil, že prochází snad samým zenitem své herecké dráhy, Výšky změříme vždycky až s odstupem a nejkrásnější léta konec konců nacházíme až zpětně – a většinou až v mládí. Tehdy prostě žil radostným podivem, že je v divadle, které každý jeho člen pokládá za své divadlo – a na jehož vedení i správě se taky členstvo skutečně podílelo – divadle kde se herci denně těšili do zkoušek i na každé představení. Nebyl to nádherný dar? S režiséry jako byl Jiří Jahn či Miroslav Jareš a jiní tu vytvořil Spal řadu krásných rolí. Z nich nejraději hrál Adama v Priestleyho moudré hře už Adam a Eva a sluhu v Shawově Fanině první hře. A zase – svému divadlu, s kterým se miloval, neváhal pomoci ani v okamžiku finanční tísně, bylo ještě před znárodněním, a když bylo divadlo ohroženo, vložil své filmové honoráře do jeho provozu.

Ke světlým vrcholům jeho i našeho českého herectví náleží také jeho Jan Skalník ve Šrámkově Létě. Hrál ho ještě jako host v Národním divadle, kam byl později angažován, Měl pro tu krásnou roli opravdu všechno a taky všechno co měl mu v ní hrála. Titulky referátů ohlašovaly, že se objevil Zcela nový Skalník, Neobvyklý Skalník, už ne uvzdychaný hrdina nových scén, ala rozesmátý student na prázdninách, který prý před paní Baldovou a k jejímu úžasu udělal z čiré radosti i kotrmelec, který dovedl žertovat i toužit jako zdravý citlivý chlapec; – takovým ovšem Jaromír Spal tehdy byl a takovým taky po celý život zůstal, jak jistě vědí i jeho kolegové z MDP, kde nakonec zakotvil

Jaro jeho života i herectví zaznamenal i film. Nemohl si nevšimnout mladého talentovaného herce a vsadil především na jeho krásný exteriér. A tak jsou tu snad i pamětníci jeho první velké role v Bláhovém snu. Ovšem když pak natáčel houslistu Slavíka v poeticky stylizovaném Krškově filmu Housle a sen; říkával: Kdyby mi tak dali radši filmovat něco, kde bych mohl štípat dříví! Svou neimilejší roli si pak zahrál až ve filmu Týden v tichém domě, kde vytvořil dodnes živou a působivou roli Václava Bavora – to jest Jana Nerudy. V ni taky mohl uplatnit, a vyjádřit své osobní silné city – které s Nerudou opravdu sdílel – svou lásku k Praze i ke staříčké matce, lásku k fyzické práci i k poezii, svůj vzdor vůči nelidskému byrokratismu a panské zvlí a svůj vždy vřelý vztah k obyčejným, prostým lidem.

S profesionálním zájmem i dovedností pracoval taky v televizním dabingu - bavilo ho půjčovat svůj hlas cizím tvářím - říkal tomu omalovánky.

Ale jeho jarní srdce bylo odjakživa nejvíc rozechvíváno poezií, především verši básníků jeho mládí, jako byl Fráňa Šrámek či Jaroslav Seifert, našlo právě v poezii svůj nejtrvalejší domov a zdroj tvůrčích radostí básnického interpreta, zdroj tak mohutný a trvalý, že z něj mohl bohudík Čerpat až do konce svého života. Jak mladé měl totiž srdce, tak mladý a svěží byl i jeho hlas - vřelý, melodický hlas, z kterého se v trvalých službách poezii stal mistrovský nástroj schopný tlumočit nejskrytější obsahy básnického El ova, jeho vzácných myšlenek a nejjemnějších citů. Proto tak přilnul k práci v rozhlasu - a je na místě slovo chvály a díky našemu rozhlasu, že tento mimořádný hlasový a interpretační fond dovedl využít, že ho nenechával ležet ladem. V uměleckém přednesu tedy našel nakonec Jaromír Spal těžiště své umělecké tvůrčí činnosti, a nikdo by se nedopočítal těch básní a próz, které za čtyřicet let skromné a oddané služby před mikrofonem vyslal k uším a srdcím svých posluchačů - ano svých, protože měl opravdu širokou obec ctitelů, kteří znali jeho hlas a měli ho rádi jako svého recitátora. Z magnetofonových záznamů ho jistě ještě nejednou uslyšíme. Bohužel - už nikdy neuelyšíme jeho vroucí přednes veršů z Deštníku z Piccadilly, kterým se a námi ve Viole vlastně rozloučil. Útěchou tu zní starý Wolkerův verš: Dělník je smrtelný - práce je živá...

Ve světlém portrétu herce Jaromíra Spala jistě nechyběly ani stíny - možná stíny rolí, které mohl hrát, a nehrál. Ale právě v tom se ukázal jako velká osobnost - nikdy na něm nebyla proto vidět zatrpklost, ublíženost či dokonce závist, vůči šťastnějším kolegům. Jak intenzivně jsem si kolikrát právě tohle na něm uvědomoval a jak nesmírně jsem si ho i za tenhle vzácný povahový rys vážil. nebyla to maska, byl to stav jeho duše, že ani když byl opomíjen, neztrácel dobrou náladu a vždycky jí naopak kolem sebe šířil. Něco takového dokáže jen člověk a vnitřním nadhledem a moudrostí, člověk, který nezasvětil celý svůj život na jediný hřebíček herecké ctižádosti. a proto se nehroučí, když tenhle hřebíček povoluje, Člověk, který věděl, že život má, víc pramenů radosti jen z nich umět čerpat. Jak velký kus krásného života si Jaromír zachránil, že právě tohle tak dobře uměl.

Lnul ke všemu, co mu I {sku oplácelo; ke svému rodišti, k svým sourozencům a jejich rodinám, měl rád ženu a společný domov, kde nejraději trávil svůj volný čas; lnul k malému domku v Kařeze se zahradou, která mu voněla senem a čerstvě naštípaným dřívím úrodou starých jabloní. Přilnul i k nenápadným půvabům českomoravské Vysočiny. A všude měl přátele, tím bližší, čím víc měli příležitost poznat ho zblízka. A jak rychle si získával přízeň dětí, s kterými si uměl hrát jak dospělý člověk hned tak nedovede. Rád hovořil nejen s lidmi, ale i s věcmi a se zvířaty, kterým dával rád jména. Jak důvěrně hovořil za jízdy se svým autem, kterému říkal Ferdo! I svou hůl a chlebník sebou brával do lesa jako kamarády a šel-li na hříbky, věděl kam jít na „sokoly“, na „zemličky“, nebo na „ožrané“. V zátočině řeky Svratky zdravil ráno pstruha Karla a když přišel na kraj lesa, vždycky pěkně hlasitě pozdravil: Dobrý den, lese!

Kolika dalšími a dalšími záběry z jeho života by mohl každý z vás obohatit svůj portrét člověka Jaromíra Spala, kterého jsme měli rádi především proto, že to byl poctivý člověk přímého charakteru a čistého otevřeného srdce. Proto byl jaký byl. Tak jsme ho znali – a takový je tu i teď mezi námi – na polyekránu vzpomínek každého z nás. Kdyby mohl, jistě by se s úsměvem podivil, že se mu na téhle poslední schůzce sešlo tolik přátel a se skromnými rozpaky by vám poděkoval, že jste hodní, že jste přišli. Nebudu se ním tedy loučit vaším jménem – jistě to každý z vás udělá v duchu sám za sebe.

A hledáme-li, čím se utěšit, věřme, že člověk, který přátelsky vyšel s každým člověkem dobré vůle, který se přátelsky zdravil s věcmi i zvířaty, člověk, který na prahu lesa uměl říct: Dobrý den, lese, dovedl i na prahu smrti – v onu temnou noční chvíli, říci pokorně: Dobrý den, smrti – a světlý – vešel do světla – a taková zůstává v nás i jeho památka.

Památka ne jako pouhé slovo, památka živá – v každém, v kom se ujalo některé ze zrnků jeho dobrého příkladu jak umět, žít.

Nám všem se otvírá nové jaro, které jemu, jak pevně věříme a z hloubi srdce přejeme, přineslo už věčný mír.

N omen – omen..

Dobrý den i jaro!

Dobrou noc, Jaromíre, dobrou noc a dobrý den!

Zpravodaj SBC 16. číslo, listopad 1981

Neprodejný výtisk jen pro vnitřní potřebu
Společnosti bratří Čapků,

Z pověření výboru redigovali:
Dr. F. Krčma, Dr. J. Z. Novák, red. Otomar Zděnek

Adresa Společnosti:
Poštovní schránka 284, hlavní pošta,
Jindřišská 14, 111 21 Praha 1
Účet u Státní banky čs. Praha 1, č. 11-3001-8
Běžný účet č. 663046-018 České státní spořitelny,
městská pobočka
Václavské 552/1250/S nám. 42 110 03 Praha 1,

K minulému číslu jsme přiložili složenky a prosíme, abyste laskavě
zaplatily příspěvek na rok 1982 Kč 40,-.

Těm, kteří mají zapláceno, přikládáme k dnešnímu číslu s přáním
všeho dobra naši novoročenku, portrét Karla Čapka od zasl. um.
J.Švengsbíra.

Upozorňujeme, že valná schůze Společnosti bude pravděpodobně 1. dubna.